

فردریک چارلز کاپلستون

تاریخ فلسفه

جلد پنجم

فیلسوفان انگلیسی از هابز تا هیوم

مترجم

امیر جلال‌الدین اعلم

۱۳۹۸

فهرست مطالب

۹ سپاسگزاری

۱۱ پیشگفتار

۱۳ فصل ۱: هابز (۱)

۱. زندگی و مصنفات: ۲. غایت و طبع فلسفه و امتناع آن از هرگونه الهیات؛ ۳. تقسیمات فلسفه؛
۴. روش فلسفی؛ ۵. نام انگاری هابز؛ ۶. علیت و ماشین‌وار انگاری (مکانیسم)؛ ۷. مکان و
زمان؛ ۸. جسم و اعراض؛ ۹. حرکت و تغییر؛ ۱۰. حرکات حیاتی و حرکات حیوانی؛ ۱۱. خیر و
شر؛ ۱۲. انفعالات؛ ۱۳. اراده؛ ۱۴. فضیلت‌های عقلی؛ ۱۵. فردباوری نزه‌وار.

۴۶ فصل ۲: هابز (۲)

۱. وضع طبیعی جنگ؛ ۲. قوانین طبیعی؛ ۳. پیدایش حکومت و نظریه قرارداد؛ ۴. حقوق حاکم؛
۵. آزادی اتباع؛ ۶. تأملاتی در نظریه سیاسی هابز.

۶۶ فصل ۳: افلاطونیان کیمبریج

۱. پیشگفتار؛ ۲. لرد هربرت او چربری و نظریه‌اش در باب دین طبیعی؛ ۳. افلاطونیان کیمبریج؛
۴. ریچارد کامبرلند.

۸۱ فصل ۴: لاک (۱)

۱. زندگی و مصنفات؛ ۲. اعتدال و عقل سلیم لاک؛ ۳. غرض از جستار؛ ۴. حمله به تصورات
فطری؛ ۵. مبدا تجربه‌باورانه.

فصل ۵: لاک (۲)

۹۴

۱. تصورات بسیط و مرکب؛ ۲. حالات بسیط؛ مکان، دیرند، نامتناهی؛ ۳. حالات مختلط؛ ۴. کیفیات نخستین و دومین؛ ۵. جوهر؛ ۶. نسبتها؛ ۷. علیت؛ ۸. اینهمانی به نسبت با اجسام بی‌جان و جاندار و با انسان؛ ۹. زبان؛ ۱۰. تصورات کلی؛ ۱۱. ماهیات واقعی و اسمی.

فصل ۶: لاک (۳)

۱۲۵

۱. شناخت در وجه کلی؛ ۲. درجات شناخت؛ ۳. گستره و واقعیت شناخت؛ ۴. شناخت وجود خدا؛ ۵. شناخت چیزهای دیگر؛ ۶. حکم و احتمال؛ ۷. عقل و ایمان.

فصل ۷: لاک (۴)

۱۴۰

۱. نظریه اخلاقی لاک؛ ۲. وضع طبیعی و قانون اخلاقی طبیعی؛ ۳. حق دارایی خصوصی؛ ۴. منشاء جامعه سیاسی؛ قرارداد اجتماعی؛ ۵. حکومت مدنی؛ ۶. انحلال حکومت؛ ۷. نقد؛ ۸. تاثیر لاک.

فصل ۸: نیوتن

۱۶۰

۱. رابرت بویل؛ ۲. سر ایزک نیوتن.

فصل ۹: مسائل دینی

۱۷۴

۱. سمیوتل کلارک؛ ۲. دئیستها؛ ۳. اسقف باتلر.

فصل ۱۰: مسائل اخلاقی

۱۸۸

۱. شافسبری؛ ۲. مندویل؛ ۳. هاجسن؛ ۴. باتلر؛ ۵. هارتلی؛ ۶. تاکر؛ ۷. پیل؛ ۸. نقد.

فصل ۱۱: بارکلی (۱)

۲۱۹

۱. زندگی؛ ۲. مصنفات؛ ۳. روح اندیشه بارکلی؛ ۴. نظریه رؤیت.

فصل ۱۲: بارکلی (۲)

۳۳۱

۱. کلمات و معانی آنها؛ ۲. تصورات کلی مجرد؛ ۳. وجود چیزهای محسوس عبارت از مدرک شدن است؛ ۴. چیزهای محسوس عبارت از تصورات‌اند؛ ۵. جوهر مادی لفظی بی‌معنی است؛ ۶. واقعیت چیزهای محسوس؛ ۷. بارکلی و نظریه بازنمایی ادراک.

فصل ۱۳: بارکلی (۳)

۲۴۸

۱. ارواح متاهی؛ وجود، طبع و نامیرندگیشان؛ ۲. سامان طبیعت؛ ۳. تفسیر تجربه‌باورانه بارکلی بر فیزیک، بویژه به گونه‌ای که در درباره حرکت پیداست؛ ۴. وجود و ذات خدا؛ ۵. نسبت چیزهای محسوس با خود ما و با خدا؛ ۶. علیت؛ ۷. بارکلی و فیلسوفان دیگر؛ ۸. سخنانی چند درباره اندیشه‌های اخلاقی بارکلی؛ ۹. سخنی درباره تاثیر بارکلی.

فصل ۱۴: هیوم (۱)

۲۷۶

۱. زندگی و مصنفات؛ ۲. علم طبیعت آدمی؛ ۳. انطباعات و تصورات؛ ۴. تداعی تصورات؛ ۵. جوهر و نسبتها؛ ۶. تصورات کلی مجرد؛ ۷. نسبتهای تصورات؛ ریاضیات؛ ۸. امور واقع؛ ۹. تحلیل علیت؛ ۱۰. طبع باور.

فصل ۱۵: هیوم (۲)

۳۱۰

۱. باور ما به وجود اجسام؛ ۲. ذهن و مسئله اینهمانی شخصی؛ ۳. وجود و ذات خدا؛ ۴. شکاکیت.

فصل ۱۶: هیوم (۳)

۳۳۴

۱. مدخل؛ ۲. انفعالات، مستقیم و نامستقیم؛ ۳. همدلی؛ ۴. اراده و آزادی؛ ۵. انفعالات و عقل؛ ۶. تمایزهای اخلاقی و حس اخلاقی؛ ۷. نیکخواهی و فایده؛ ۸. عدل؛ ۹. نقد.

فصل ۱۷: هیوم (۴)

۳۵۷

۱. سیاست به‌منزله علم؛ ۲. منشاء جامعه؛ ۳. منشاء حکومت؛ ۴. طبع و حدود بیعت؛ ۵. قوانین ملتها؛ ۶. نقد.

فصل ۱۸: موافقان و مخالفان هیوم

۳۶۹

۱. مدخل؛ ۲. آدام اسمیت؛ ۳. پرایس؛ ۴. رید؛ ۵. کمبل؛ ۶. بیٹی؛ ۷. استوارت؛ ۸. براون؛ ۹. پایان گفتار.

واژه‌نامه فارسی - انگلیسی

۴۰۹

واژه‌نامه انگلیسی - فارسی

۴۲۶

کتابنامه

۴۴۳

فهرست نام کسان

۴۶۳

فصل ۱ هابز

(۱)

۱. زندگی و مصنفات

تامس هابز^۱، نویسنده یکی از پرآوازه‌ترین رسایل سیاسی در ادب اروپایی، به‌سال ۱۵۸۸ در وستپورت^۲ نزدیک مافزبری^۳ زاده شد. پدرش کشیش بود. در ۱۶۰۸، هابز پس از فراغت از تحصیل در دانشگاه آکسفورد به‌خدمت خانواده کوندیش^۴ درآمد و سالهای ۱۰-۱۶۰۸ را در مقام آموزگار فرزند لرد کوندیش، ازل او دونشر^۵ آینده، به سفر در فرانسه و ایتالیا گذرانید. چون به انگلستان برگشت کار ادبی پیش گرفت و تاریخ جنگ پلوپونزی^۶ نوشته توسیدید (توکودیدس)^۷ مورخ یونانی را به انگلیسی ترجمه کرد و ترجمه‌اش در ۱۶۲۸ منتشر شد. با فرانسیس بیکن^۸ (در گذشته به‌سال ۱۶۲۶) و لرد هرزبرت او چربری^۹ مراوده داشت، ولی هنوز به فلسفه روی نیاورده بود.

سالهای ۱۶۲۹ تا ۱۶۳۱ را هابز دیگر بار در فرانسه سپری کرد، این بار در سمت معلم فرزند سر جروس کلیفتن^{۱۰}؛ و هنگام دیداری از پاریس با اصول هندسه^{۱۱} اقلیدس^{۱۲} آشنا شد. مورخان خاطر نشان کرده‌اند که هابز با همه رنجی که برد هرگز نتوانست به آن درجه از دانش و بینش ریاضی دست یابد که دکارت^{۱۳} در سنی بسیار کمتر تحصیل کرده بود. اما اگرچه هابز هیچ‌گاه پایه بلندی در ریاضیات نیافت، همین فتح باب به هندسه سبب شد تا آرمان ماندگارش را در روش علمی بیابد. هم در آن گاهی که در پاریس به‌سر می‌برد، توجهش به مسائل ادراک حسی^{۱۴}، نسبت احساس^{۱۵} با

1. Thomas Hobbes   2. Westport   3. Malmesbury   4. Cavendish   5. earl of Devonshire
6. *History of the Peloponnesian War*   7. Thucydides   8. Francis Bacon
9. Lord Herbert of Cherbury   10. Sir Gervase Clifton   11. *Elements*
12. Euclid   13. Descartes   14. sense-perception   15. sensation

حركات اجسام و مقام کیفیات دومین^{۱۶} کشیده شد. هابز در بازگشت به انگلستان دوباره به خدمت خانواده گوندیش درآمد، و از ۱۶۳۴ تا ۱۶۳۷ باردیکر در برارویا زیست. گالیله^{۱۷} را در فلورانس دید، و در پاریس میزسین^{۱۸} پایش را به محافل فلسفی و علمی گشود. بدین سان فلسفه کارتزین^{۱۹} را شناخت، و بعدعوت مرسن اشکالهایش را بر تاملات در فلسفه اولی^{۲۰} دکارت به مصنف ارائه کرد. این دوره در پروردن ذهن هابز و در تعیین دلستکیهای فلسفیش اهمیتی بسزا داشت. هنگامی که دل به فلسفه نهاد، پا به میانسالی گذاشته بود؛ ولی اندیشه یک دستگاه (سیستم) فلسفی را در خیال بست و طرح عرضه آن را در سه بخش ریخت. درواقع امر، خاطرش ابتدا سخت به مسائل اجتماعی و سیاسی مشغول بود، و در ۱۶۴۰ عناصر قانون طبیعی و سیاسی^{۲۱} را نوشت که دو بهره‌اش در ۱۶۵۰ به عنوانهای طبیعت آدمی، یا عناصر بنیادین سیاست^{۲۲} و درباره جسم سیاسی^{۲۳} درآمد. متن تمام تصنیف را اف. تونیز^{۲۴} در ۱۸۸۹ تصحیح و منتشر کرد.

در ۱۶۴۰ هابز از اندیشه آنکه مبادا ایمنیش در انگلستان بهسبب معتقدات سلطنتطلبانه‌اش درخطر افتد، به فرانسه پناهد. او در ۱۶۴۲، سومین بخش از دستگاه فلسفی طرح‌ریزی شده‌اش را به نام درباره شهروندی^{۲۵} در پاریس انتشار داد؛ و هم در پاریس بود که تصنیف نامی خود، یعنی لویاتان، یا ماده، صورت و قلرت حکومت دینی و ملنی^{۲۶} را نوشت که به سال ۱۶۵۱ در لندن درآمد. در ۱۶۴۹، چارلز اول^{۲۷} پادشاه انگلستان را گردن زدند، و بسا که آدمی چشم می‌دارد که هابز می‌بایست در فرانسه مانده باشد، بویژه از آن‌رو که آموزگار چارلز، امیر ویلز^{۲۸}، بود که در پاریس بهحال تبعید می‌زیست. باری، هابز در ۱۶۵۲ با حکومت جمهوری^{۲۹} از در آشتی درآمد و در خانه ارل او دوشنر نشیمن و آرام گرفت. برخی آرای که بنا برمشهور در لویاتان پیش کشیده بود با مذاق محافل سلطنتطلب پاریس سازگار در نمی‌آمد، و به هرتقدیر جنگ داخلی که دلیل عمده بیرون ماندن هابز از کشور به‌شمار می‌آمد به پایان رسیده بود. همچنان که سپس خواهیم دید، هابز بروفوق

در سالهای ۱۶۵۵ و ۱۶۵۸، هابز نخستین و دومین بخش دستگاه فلسفیش را به نامهای درباره جسم^{۳۱} و درباره انسان^{۳۲} منتشر کرد. تا پایان عمر سرگرم اشتغالهای ادبی بود و از جمله کلیات هومر را به انگلیسی برگردانید و کتابی درباره «پارلمنت طویل»^{۳۳} نوشت. همچنین به مناقشه بسیار می‌پرداخت. بدین سان میان هابز و بزمنهال^{۳۴}، اسقف دری^{۳۵}، مفاظره‌ای ادبی در باب اختیار و ضرورت درگرفت که در آن، هابز از عقیده به موجبیت^{۳۶} دفاع می‌کرد. او همچنین درگیر مناقشه‌ای با والیس^{۳۷} ریاضیدان بود که رد بر هندسه هابز^{۳۸} را انتشار داد و خطاهای ریاضی هابز را به نقادی تند کشید. اولیای کلیسا بویژه، به دستاویز ارتداد و الحاد بر هابز می‌تاختند. به هرروی، هابز که هم حکومت جمهوری هم روزگار بازگشت استوارت را به سلامت از سر گذرانده بود، کسی نبود که مناقشات لفظی از پا درش اندازد. تا زمستان سال ۱۶۷۹ زنده ماند و در نود و یک سالگی مرد.^{۳۹}

۲. غایت و طبع فلسفه و امتناع آن از هرگونه الهیات

هابز مانند بیکن برغرض عملی فلسفه تأکید می‌ورزد. «غایت یا مقصود فلسفه آن است که بتوانیم از اثرها یا معلولهای^{۴۰} که پیشتر دیده‌ایم سود بگیریم؛ یا، تا جایی که از عهده ماده و نیرو و کوشایی برمی‌آید، با گماردن اجسام بر یکدیگر اثرها یا معلولهایی همانند آنهاپی که در ذهنمان تصور می‌کنیم برای راحت زندگی بشر فراهم‌آوریم.... غایت دانش، توانایی است.... و مقصود هرگونه پژوهش

30. Restoration 31. De corpore 32. De homine

۳۳. Long Parliament؛ «در تاریخ انگلستان، پارلمتی که در ۳ نوامبر ۱۶۴۰ تشکیل یافت، و در دوره جنگ داخلی انگلستان دایر بود. در دسامبر ۱۶۴۸ تصفیه شد، و باقیمانده آن به پارلمنت دنباله معروف گردید. پارلمنت طویل اختیارات مجلس اعیان را لغو کرد، و یک دادگاه عالی برای محاکمه چارلز اول تشکیل داد، که شاه را محکوم به اعدام نمود. بنهأ مجلس اعیان و سلطنت را لغو کرد. آلبور کرامول در ۱۶۵۳ آن را منحل نمود، ولی در ۱۶۵۹ دوباره برقرار شد. سرانجام در ۱۶۶۰ انحلال قطعی یافت.» (دایرةالمعارف فارسی)

34. Bramhall 35. Derry 36. determinism 37. Wallis 38. Elenchus geometriae hobbinas

۳۹. دابلیو. مولزورت (W. Molesworth) دو مجموعه از مصنفات هابز را ویراست؛ یک مجموعه در پنج مجلد به نام: مصنفات فلسفی هابز به لاتین (1839-45) *Hobbes: Opera philosophica quae latine scripsit* و مجموعه دیگر در یازده مجلد به نام:

مصنفات انگلیسی تامس هابز (1839-45) *The English Works of Thomas Hobbes*

40. effects

16. secondary qualities 17. Galileo 18. Mersenne
۱۹. cartésien؛ وابسته به دکارت و آیین فلسفی او. - م.
20. *Meditationes de prima philosophia* 21. *The Elements of Law, Natural and Politic*
22. *Human Nature, or the Fundamental Elements of Policy*
۲۳. *De corpore politico*؛ معنای «جسم سیاسی» به‌دأ دانسته خواهد شد. - م.
24. F. Tönnies 25. *De cive* 26. *Leviathan, or the Matter, Form and Power of a Commonwealth, Ecclesiastical and Civil* 27. Charles I
۲۸. Charles, Prince of Wales؛ پسر چارلز اول. - م.
۲۹. Commonwealth؛ مراد دولت انگلستان است از مرگ چارلز اول در ۱۶۴۹ تا بازگشت خاندان استوارت در

۱۶۶۰. - م.